

УДК 658.15:061.5

Концептуальні основи фінансового управління матеріальними активами торговельного підприємства

Мицак О.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, кредиту та страхування
Львівського торговельно-економічного університету

Власюк Н.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, кредиту та страхування
Львівського торговельно-економічного університету

Кулик Х.Р.

магістр
Львівського торговельно-економічного університету

Статтю присвячено дослідженню сутності та змісту фінансового управління матеріальними активами торговельних підприємств. Авторами визначено завдання та принципи управління, запропоновані підходи до управління даним видом активів з позиції виконання функцій фінансового менеджменту та як складової фінансової політики торговельних підприємств.

Ключові слова: матеріальні активи, система фінансового управління торговельного підприємства, політика управління матеріальними активами.

Мыцак О.В., Власюк Н.И., Кулик Х.Р. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ МАТЕРИАЛЬНЫМИ АКТИВАМИ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена изучению сущности финансового управления материальными активами торговых предприятий. Авторами предложены задачи, принципы и политику управления материальными активами как составляющей финансовой политики предприятия в целом.

Ключевые слова: материальные активы, система финансового управления материальными активами, политика управления материальными активами.

Mytsak O.V., Vlasyuk N.I., Kulyk H.R. CONCEPTUAL BASES OF FINANCIAL MANAGEMENT OF TANGIBLE ASSETS OF A TRADING ENTERPRISE

The article is concerned with the study of the essence and content of financial management of tangible assets of trading enterprises. The authors identify the tasks and principles of management, propose approaches to managing this type of assets from the position of performing functions of financial management and as a component of the financial policy of trading enterprises.

Keywords: tangible assets, financial management system of a trading enterprise, policy of management of tangible assets.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Господарська діяльність будь-якого суб'єкта бізнесу здійснюється з використанням економічних ресурсів різних видів: фінансових, матеріальних, трудових, інформаційних тощо. Значна частка в структурі економічних ресурсів суб'єкта господарювання належить матеріальним ресурсам. Важливий фактор розвитку та інтенсифікації функціонування на ринку – стабільна забезпеченість підприємства матеріальними активами, а також їх раціональне і ефективне використання. З трансформаційними процесами у ринкових відносинах докорінно змінюються вимоги до системи формування на підприємствах товарів, сировини і

матеріалів, основних засобів, асортиментного портфеля тощо. Суттєво розширюється зона вибору контрагентів сировинного ринку, гострішою постає проблема раціонального використання матеріальних ресурсів. За таких умов детальні дослідження у сфері управління матеріальними активами підприємства набувають особливого змісту і значення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у питання дослідження матеріальних активів суб'єктів підприємництва зробили вітчизняні дослідники Бланк І. М., Біла О. Г., Бутинець Ф. Ф., Коваленко Л. О., Кузьмін О. Є., Мицак О. В., Момот Т. В., Ремньова Л. М., Савицької Г. В. та інші. Однак більшість

публікацій висвітлюють лише окремі, хоча й фундаментальні аспекти здійснення фінансового управління матеріальними активами. Що ж стосується питання врахування особливостей формування і використання матеріальних активів в діяльності суб'єктів підприємства в торгівлі, то воно залишається на сьогодні остаточно не вирішеним, а тому потребує подальшого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових досліджень показав неоднозначність думок вчених щодо трактування рис, властивостей і елементів матеріальних активів, розуміння їхньої сутності, як об'єкта фінансового управління. В економічній термінології та термінології фінансового менеджменту поняття «запаси», «матеріальні цінності», «предмети праці», «засоби виробництва» багатьма науковцями у певних комбінаціях використовуються як синоніми без виокремлення їх особливостей в процесі обслуговування операційної діяльності. На наш погляд, очевидними є необхідність систематизувати основні засади фінансового управління матеріальними активами в діяльності торговельних підприємств.

Постановка завдання. Систематизувати сучасні погляди щодо основних засад фінансового управління матеріальними активами та визначити порядок формування і прийняття управлінських рішень з елементами фінансового менеджменту з урахуванням галузевої специфіки торговельних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Для здійснення фінансово-господарської діяльності

підприємствами всіх форм власності та галузей економіки використовуються матеріальні активи, які є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства. Вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності, так в галузі торгівлі витрати на придбання товарів становлять близько 90 % і значно перевищують всі інші елементи витрат. Динаміка рівня витрат з придбання товарів до чистого доходу вітчизняних підприємств в сфері торгівлі за даними Державної служби статистики України відображена на рис. 1.1.

Як свідчать дані рис. 1.1 рівень основного виду матеріальних активів в торгівлі – товарів, в чистому доході становила від 107,1 % за 9 міс. 2013 р. до 85,3 % у 2015 р. За результатами 2016 р. рівень даних витрат (активів) склав 86,7 %, що і визначає важливість управління матеріальними активами в діяльності підприємств торгівлі.

Активи матеріальні – власність юридичних чи фізичних осіб, що має речовинну форму і грошову вартість. В сучасних умовах господарювання поняття «матеріальні активи» є узагальнюючим і в економічних дослідженнях застосовується не часто. Лише, в окремих галузях і сферах економічних наук дане поняття набуло широкого використання, без одночасного чіткого визначення його сутнісного змісту. В переважній більшості випадків під матеріальними активами розуміють запаси, представлені в Плані рахунків бухгалтерського обліку, крім продукції сільськогос-

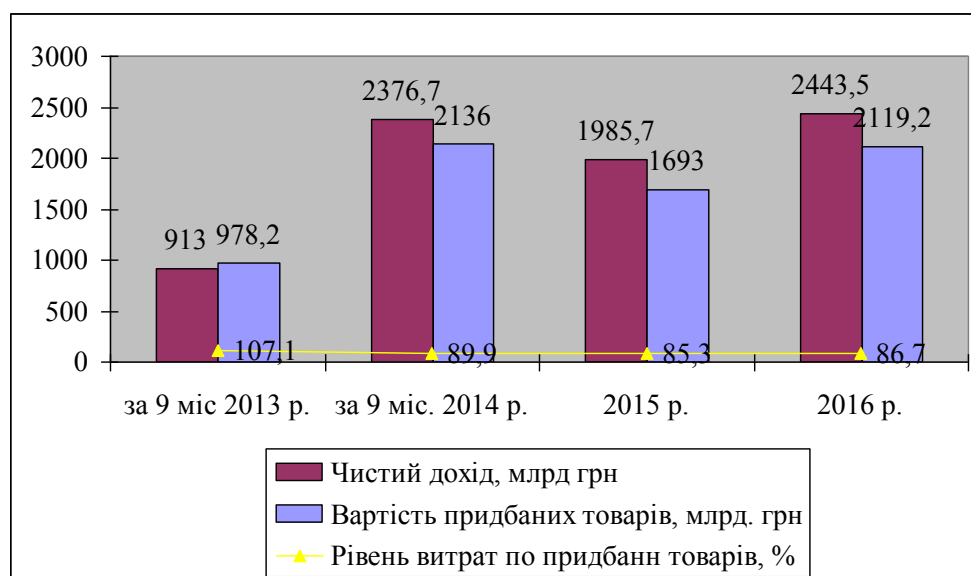

Рис. 1.1. Показники обсягів чистого доходу та вартості придбання реалізованих товарів в торговельній галузі України в 2013-2016 рр.

подарського виробництва. Згідно з пунктом 4 П(С)БО 9, запаси – це актив и, які:

- утримуються для подальшого продажу (розподілу, передачі) за умов звичайної господарської діяльності;

- перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва;

- утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством/установою.

В цілому маємо відзначити, що поняття «матеріальні активи» можна розглядати у двох аспектах. У вузькому розумінні матеріальні активи – це предмети і засоби праці, за допомогою яких здійснюють операційну діяльність. У широкому значенні матеріальні активи – це товарно-матеріальні цінності, що мають майнову форму. В цілому, у сучасній економічній науці можна виділити декілька ключових підходів до визначення складу матеріальних активів.

Перший підхід передбачає врахування лише предметів праці. Але до сукупних матеріальних ресурсів підприємства включають не лише товари, матеріали, паливо, запасні частини, комплектуючі вироби, тару та ін., а й основні засоби, матеріальні витрати в незавершеному виробництві, напівфабрикати власного виробництва, готову продукцію. Всі вони беруть участь у кругообігу засобів і складають його матеріальну основу.

У другому випадку маються на увазі предмети праці і та частина основних засобів, яка виділена у групу малоцінних і швидкозношуваних предметів. Такий підхід дещо розширює поняття, однак і тут розглядається тільки певна частина матеріальних ресурсів, тому що залишаються за межею не менш важливі її групи – засоби праці, матеріальні витрати в незавершеному виробництві, напівфабрикати власного виробництва, готова продукція.

У третьому випадку до матеріальних активів відносять засоби та предмети праці, але не включають до них матеріальні витрати в незавершеному виробництві, напівфабрикати та готову продукцію, яка має, як і матеріали, натурально-уречевлену та вартісну форми.

У четвертому випадку під матеріальними активами розуміють предмети праці, напівфабрикати власного виробництва, незавершене виробництво, а також готову продукцію. У деяких випадках до матеріальних ресурсів відносять усі елементи засобів виробництва і предметів споживання: засоби виробництва і

готову продукцію, виробничі запаси, незавершене виробництво, готову продукцію, засоби і предмети праці.

За результатами проведених досліджень економічна суть матеріальних активів підприємства, на нашу думку, може бути сформульована таким чином: матеріальні активи підприємства це економічні ресурси, що мають речову форму, сформовані за рахунок інвестованого в них капіталу, що характеризуються детермінованою вартістю, продуктивністю і здатністю формувати дохід, постійний кругообіг яких в процесі використання пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності.

Для забезпечення ефективного розвитку підприємств та зростання їх потенціалу за сучасних умов господарювання виникає необхідність створення якісно нової системи управління матеріальними активами. Адже основою діяльності в будь-якій галузі економіки є постійна наявність у необхідних обсягах запасів товарно-матеріальних цінностей, які повністю або частинами споживаються у процесі господарської діяльності і переносять свою вартість на собівартість реалізованих товарів (виконаних робіт, наданих послуг), впливаючи таким чином на фінансовий результат діяльності підприємства. Управління матеріальними активами для підприємств торгівлі – це важлива частина в системі операційного та фінансового управління, оскільки:

- матеріальні активи займають основну частину в загальних активах. У зв'язку з цим відносно невелике зниження їхніх обсягів у результаті більш оптимального і раціонального управління може мати значний фінансовий ефект;

- окремі види матеріальних активів відрізняються високою мобільністю, переходячи з одного стану в інший;

- від їхнього обсягу, структури та швидкості руху залежать можливості підприємства щодо нарощування обсягів продажів, рівень ліквідності, платоспроможності та рентабельності.

Як і будь-який механізм управління механізм управління матеріальними активами має на меті ефективно забезпечення виконання своїх функцій. Ефективно управління передбачає таку організацію роботи, яка дає змогу правильно використовувати власні фінансові ресурси, залучати додаткові фінансові ресурси на найвигідніших умовах, інвестувати їх із найбільшим ефектом, формувати максимальний позитивний фінансовий результат за визначених рівнів ризиків. Ефективно функціонуючий механізм фінансового управління забезпечує

виконання двох груп функцій, як об'єкту, так і суб'єкту управління. До функцій як суб'єкту управління матеріальними активами відносять:

- розробка стратегії формування матеріальних активів відповідно до стратегій розвитку діяльності підприємства;
- формування ефективної інформаційної системи, які забезпечить чітке відстеження внутрішньої і зовнішньої фінансової інформації та обґрунтування альтернативних варіантів управлінських рішень;
- здійснення ґрунтового аналізу різних аспектів формування і використання матеріальних активів підприємства;
- здійснення фінансового планування матеріальних активів за основними їх видами;
- розроблення системи стимулювання реалізації прийнятих управлінських рішень;
- здійснення ефективного внутрішнього управлінського контролю за реалізацією прийнятих.

Функції як об'єкт управління передбачають:

- управління формуванням матеріальних активів;
- управління фінансовими ресурсами, що спрямовуються на інвестування в матеріальні активи;
- управління реальними інвестиціями;
- управління грошовими потоками, що генеруються в процесі формування і використання матеріальних активів;
- управління фінансовими ризиками;
- антикризове фінансове управління матеріальними активами.

Різниця між цими двома групами функцій розділяє базові (теоретичні) аспекти механізму фінансового управління матеріальними активами в першому блоці функцій та прикладній діяльності – у другому.

Одним із елементів механізму фінансового управління на підприємстві є фінансова служба. Для виконання своїх функцій щодо управління фінансовими ресурсами і контролю за їх раціональним використанням вона виконує необхідні розрахунки і на їх основі вносить обґрунтовані пропозиції керівництву підприємства щодо розподілу наявних фінансових ресурсів між виробничими структурними підрозділами, функціональними службами; розробляє поточні та оперативні фінансові плани й інші планово-фінансові документи; знаходить резерви збільшення прибутку і надходження додаткових фінансових ресурсів з метою забезпечення потреб підприємства у коштах на фінансування виробництва, капітальних вкладень, здійснює контроль за вико-

нанням показників фінансового плану підрозділами і підприємством в цілому, а також за цільовим використанням фінансових ресурсів.

Важливість матеріальних активів як необхідної складовою внутрішнього економічного механізму діяльності підприємства, їх вплив на перебіг процесів виробництва і реалізації визначає місце управління ними в системі фінансового менеджменту. Для забезпечення ритмічності фінансово-господарської діяльності торговельних підприємств необхідно мати економічно обґрунтовані запаси матеріальних економічних ресурсів, оскільки їх надлишок сприяє уповільненню обігу ресурсів, а нестача здатна порушити безперервність операційного процесу, викликати підвищити терміни їх кругообігу, збільшити собівартість надання послуг тощо.

Основними принципами управління матеріальними активами на підприємствах торгівлі, на нашу думку, є:

- планування матеріальних активів як цілісного об'єкту управління і включає в себе врахування всіх витрат, пов'язаних з їх рухом;
- використання сучасних методів, інструментів та важелів для попередження неефективного формування і використання матеріальних активів;
- забезпечення впровадження системного підходу здійснення управління матеріальними активами.

Дані принципи є основою формулювання принципу оптимальності в системі фінансового управління матеріальними активами. Вони дозволяють вирішити завдання використання матеріальних активів щодо оптимізації їх кількості та термінів формування, щоб забезпечити планомірний безперебійний та ритмічний процес торговельної діяльності за мінімальних витрат. Ефективне управління матеріальними активами дозволяє знизити тривалість виробничого і операційного циклу, зменшити витрати на їх зберігання, вивільнити з кругообігу частину фінансових ресурсів, реінвестуючи їх в інші активи.

Метою управління матеріальними активами є забезпечення безперебійного процесу фінансово-господарської діяльності з формуванням оптимального запасу матеріальних цінностей. Виходячи з мети управління перед фінансовим управлінням висовуються такі завдання:

- здійснювати аналіз стану формування і використання матеріальних активів у минулому періоді;
- визначати оптимальні обсяги основних груп матеріальних активів відповідно до стра-

тегічних і тактичних завдань. Для цього необхідно ідентифікувати внутрішніх споживачів ресурсів [2, с. 145].

– оптимізувати загальний обсяг матеріальних активів;

– сформувати і використовувати ефективну систему контролю за рухом матеріальних активів на підприємстві [8, с. 184].

Процес управління матеріальними активами як об'єкт управління складається із двох взаємозалежних напрямів:

– процес управління їх формуванням (визначення загального обсягу, потреби та оптимізація структури);

– процес управління їх фінансуванням (оптимізація джерел фінансових ресурсів).

Виділені напрями узгоджуються з дуалістичним змістом управління матеріальними активами і визначають підходи до управління залежно від напрямів керуючих впливів. Складність, важливість та індивідуалізація управління матеріальними активами торговельних підприємств, визначаються значним обсягом інвестованих у них фінансових ресурсів, різноманіттям їх видів і різновидів, високою динамікою трансформації, місцем в прискоренні обороту капіталу та забезпеченні постійної платоспроможності, рентабельності та конкурентоспроможності. Якщо процес фінансування матеріальних активів лежить у площині тільки фінансового менеджменту, то процес формування і використання матеріальних активів впливає із цілей і завдань операційного менеджменту. Комплекс цих завдань і механізми їхньої реалізації повинні знаходити висвітлення в політиці управління матеріальними активами, що може розгляда-

тися як самостійний елемент у системі управління і має відповідні об'єкти, цілі і методи.

Політика управління матеріальними активами – це частина загальної фінансової політики підприємства, яка формує необхідні обсяги і склад матеріальних активів, раціоналізує та оптимізує структуру джерел їх фінансування. Процес формування політики управління матеріальними активами пов'язаний з проведенням попереднього ґрунтовного аналізу характеру їх використання їх на підприємстві. Предметом такого аналізу є: динаміка обсягу і складу матеріальних активів підприємства протягом року; оборотність окремих видів матеріальних активів і її відповідність середній тривалості окремих стадій виробничо-комерційного циклу; рентабельність матеріальних активів; рівень ліквідності окремих видів матеріальних активів і його річна динаміка; рівень втрат окремих видів матеріальних активів у процесі їх використання; структура джерел фінансування.

Висновки з цього дослідження. Концептуальні основи фінансового управління матеріальними активами торговельного підприємства передбачають включення їх в систему фінансового та операційного менеджменту та передбачають системність здійснення управлінських процедур, пов'язаних із визначенням величини матеріальних активів, контролем над їх формуванням і використанням і створенням відповідних організаційних передумов. Здійснення суб'єктами управління впливу на ці процеси становить зміст управління матеріальними активами, спрямованого на виявлення їх стану та приведення у відповідність до вимог забезпечення довгострокової ефективної діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Круглова Е. А. Формирование политики управления товарными запасами // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Наука і освіта – 2002». – Том 11. Економіка. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2002. – С. 47-49.
2. Мицак О.В. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / О. В. Мицак, І. Р. Чуй. Львів, Магнолія 2006, 2017, 313 с.
3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Kruhlova E. A. Formyrovanye polityky upravleniya tovarnyimi zapasamy // Materialy V Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii "Nauka i osvita – 2002". – Tom 11. Ekonomika. – Dnipropetrovsk : Nauka i osvita, 2002. – S. 47-49.
2. Mytsak O.V. Finansovyi menedzhment: navch. posibnyk / O. V. Mytsak, I. R. Chui. Lviv, Mahnoliia 2006, 2017, 313 s.
3. Ofitsiyni veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy : [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.